

مقدمه مولف

به نام پروردگار جان و خرد ...

سلام و درود بر تو دوست عزیزم ...

از این که این کتاب را برای مطالعه انتخاب کردی، کمال تشکر و امتنان را دارم.

کتاب پیش‌رو، حاصل بیش از سی سال تجربه و مطالعه اینجانب است. هدف از تألیف این کتاب، سهولت در یادگیری و طرح

پرسش‌ها و آزمون‌های مختلف است؛ امیدوارم که مفید فایده قرار گیرد.

در خاتمه بر خود لازم می‌دانم از مدیریت انتشارات وزین خیلی سبز جناب دکتر نصری، مهندس علی‌نژاد، مدیر تألیف و هم‌چنین

تمام عزیزانی که در تألیف این کتاب همکاری و مساعدتشان را مبذول داشتند، قدردانی نمایم.

مصطفی رضایی‌مهر

فهرست مطالب

سوال	درسنامه پاسخ	
۵	۳۹	درس اول: جغرافیا، علمی برای زندگی بهتر
۷	۴۱	درس دوم: روش مطالعه و پژوهش در جغرافیا
۱۰	۴۳	درس سوم: موقعیت جغرافیایی ایران
۱۳	۴۶	درس چهارم: ناهمواری های ایران
۱۷	۵۱	درس پنجم: آب و هوای ایران
۲۱	۵۷	درس ششم: منابع آب ایران
۲۵	۶۲	درس هفتم: ویژگی های جمعیت ایران
۲۸	۶۷	درس هشتم: تقسیمات کشوری ایران
۳۱	۶۹	درس نهم: سکونتگاه های ایران
۳۴	۷۳	درس دهم: توان های اقتصادی ایران
		ضمیمه: امتحانات شبیه ساز نهایی
۸۰	۹۰	■ امتحان شماره ۱: نوبت اول (میان سال)
۸۱	۹۰	■ امتحان شماره ۲: نوبت اول (میان سال)
۸۳	۹۰	■ امتحان شماره ۳: نوبت دوم (پایان سال)
۸۴	۹۱	■ امتحان شماره ۴: نوبت دوم (پایان سال)
۸۶	۹۱	■ امتحان شماره ۵: نوبت دوم (پایان سال)
۸۸	۹۲	■ امتحان شماره ۶: نوبت دوم (پایان سال)

درس ۲ روش مطالعه و پژوهش در جغرافیا

درست/ نادرست

درست یا نادرست بودن جملات زیر را مشخص کنید.

- ۴۲- در محیط جغرافیایی، اجزا و عوامل محیطی در ارتباط با یکدیگر، عمل می‌کنند. به همین دلیل جغرافی‌دانان با به‌کارگیری دید ترکیبی به مطالعه محیط می‌پردازند.
- ۴۳- سؤال «چه چیز؟» به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.
- ۴۴- پژوهشگر برای دستیابی به شناخت و آگاهی از مسئله‌ای که در ذهنش پدید آمده است، ابتدا باید مسئله خود را به صورت واضح و روشن بیان کند.
- ۴۵- بیان مسئله در هر پژوهش، نقش راهنما را دارد و به فعالیت‌هایی که قرار است انجام شود جهت می‌دهد.
- ۴۶- روش کتابخانه‌ای در تمامی پژوهش‌های علمی، مورد استفاده قرار می‌گیرد. در برخی از آن‌ها تمام تلاش پژوهشگر در کتابخانه صورت می‌گیرد.
- ۴۷- پرسش‌نامه، مصاحبه و مشاهده از جمله ابزارهای گردآوری اطلاعات میدانی هستند.
- ۴۸- در مرحله آخر پژوهشگر با نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات، پاسخ مسئله پژوهش را می‌یابد. او ضمن ارائه دلایل علمی و منطقی به تأیید یا رد فرضیه یا فرضیه‌های خود می‌پردازد.

جای خالی

جاهای خالی را با عبارت مناسب کامل کنید.

- ۴۹- سؤال .....، بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.
- ۵۰- سؤال .....، به بررسی سیر ..... و ..... یک پدیده می‌پردازد.
- ۵۱- اولین گام در یک پژوهش جغرافیایی، ..... و ..... است.
- ۵۲- ..... پاسخ پیشنهادی یا حدس اندیشمندانه محقق به سؤال تحقیق است.
- ۵۳- فرضیه‌های پژوهشگر به میزان .....، تجربیات و ..... در دسترس او بستگی دارد.
- ۵۴- در روش .....، پژوهشگر برای گردآوری اطلاعات، ناگزیر به مکان مورد تحقیق می‌رود.
- ۵۵- پس از جمع‌آوری، استخراج و طبقه‌بندی اطلاعات مرحله .....، یعنی حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش و تجزیه و تحلیل اطلاعات فرا می‌رسد.

کمانکی

در جملات زیر عبارت درست را از داخل کمانک انتخاب کنید.

- ۵۶- سؤال (کجا - چرا) با رکن اساسی جغرافیا یعنی مکان وقوع پدیده‌ها سروکار دارد.
- ۵۷- سؤال (چه چیز - چرا) بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.
- ۵۸- امروزه برای پاسخگویی به نیازها و سؤالاتی که برای انسان به وجود می‌آید، روش‌های (علمی - آماری) مختلفی وجود دارد.
- ۵۹- دومین مرحله از مراحل پژوهش در جغرافیا (تدوین فرضیه - پردازش اطلاعات) است.
- ۶۰- جغرافی‌دان با (تدوین فرضیه - مطالعه سابقه) تحقیق نسبت به موضوع، اطلاعات بیشتری پیدا می‌کند.
- ۶۱- (پردازش - فرضیه) به فعالیت‌هایی که قرار است انجام شود جهت می‌دهد.
- ۶۲- (پرسش‌نامه - نقشه) از جمله ابزارهای گردآوری اطلاعات میدانی است.
- ۶۳- حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش و تجزیه و تحلیل اطلاعات را (فرضیه - پردازش) می‌گویند.

چهار گزینه‌ای

گزینه مناسب را انتخاب کنید.

۶۴- کدام یک از گزینه‌های زیر درست نیست؟

۱ سؤال «چه طور؟»، به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده می‌پردازد.

۲ سؤال «کجا؟»، به رکن اساسی جغرافیا یعنی مکان وقوع پدیده‌ها اشاره دارد.

۳ سؤال «چه کسی؟» یا «چه کسانی؟»، روابط متقابل انسان و محیط را مورد توجه قرار می‌دهد.

۴ سؤال «چه چیز؟» به علت وقوع پدیده می‌پردازد.

۶۵- در رابطه با تدوین فرضیه کدام گزینه درست است؟

۱ پژوهشگر باید فرضیه‌های گذشته را مطالعه و سپس به تجزیه و تحلیل داده‌ها بپردازد.

۲ در یک پژوهش جغرافیایی، فرضیه نقش راهنما را دارد و به فعالیت‌های جغرافی‌دان جهت می‌دهد.

۳ فرضیه باید به صورت واضح و روشن بیان شود و بهتر است صورت سؤالی داشته باشد، نه جنبه خبری.

۴ یک پژوهشگر باید در تدوین فرضیه از خود بپرسد، انجام این فرضیه چه اهمیتی دارد و روش او برای انجام این فرضیه کتابخانه‌ای باشد یا روشی غیرمستقیم.

۶۶- در کدام گزینه به ترتیب به مراحل سوم و پنجم یک پژوهش در جغرافیا اشاره شده است؟

۱ جمع‌آوری اطلاعات - نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

۲ نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها - تدوین فرضیه

۶۷- از جمله روش‌ها و ابزارهای مطالعه میدانی کدام است؟

۱ پرسش‌نامه - مصاحبه - مشاهده

۲ نقشه - مشاهده - مصاحبه

۶۸- حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش و تجزیه و تحلیل اطلاعات مربوط به کدام مرحله پژوهش در جغرافیا است؟

۱ تدوین فرضیه

۲ پردازش

۶۹- روش ..... در تمامی پژوهش‌های علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد و ..... یکی از منابع مهم این روش است.

۱ میدانی - نقشه

۲ میدانی - مصاحبه

۷۰- کدام گزینه می‌تواند پاسخ سؤال «چرا؟» در ارتباط با وقوع پدیده ریزگردها در استان کرمانشاه باشد؟

۱ طغیانی شدن رودها

۲ وجود ریزگردهای بیش از حد مجاز

۳ تداوم خشکسالی در سال‌های اخیر

۴ رشد شهرنشینی و افزایش جمعیت

کشف ارتباط

عبارت مناسب را از ستون مقابل انتخاب کنید.

۷۱- این سؤال، روابط متقابل انسان و محیط را مورد توجه قرار می‌دهد.	☐	الف) واضح و روشن بودن	☐
۷۲- از ویژگی‌های بیان مسئله است.	☐	ب) چه طور	☐
۷۳- حدس اندیشمندانه محقق نسبت به سؤال تحقیق است.	☐	پ) علمی بودن	☐
۷۴- از روش‌های جمع‌آوری اطلاعات است.	☐	ت) فرضیه	☐
۷۵- از منابع روش کتابخانه‌ای است.	☐	ث) چه کسی یا چه کسانی	☐
	☐	ج) میدانی	☐
	☐	چ) نقشه	☐
	☐	ح) مشاهده	☐

پاسخ کوتاه

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه بدهید.

- ۷۶- جغرافی‌دان چگونه به مسائل پیرامون خود پاسخ می‌دهد؟
- ۷۷- سؤالات اساسی مطرح‌شده در پژوهش‌های جغرافیایی را بنویسید.
- ۷۸- سؤال «چه چیز؟» بر چه موضوعی دلالت دارد؟
- ۷۹- سؤال «چرا؟» به چه موردی اشاره دارد؟
- ۸۰- منظور از سؤال «چه موقع؟» چیست؟
- ۸۱- روابط متقابل انسان و محیط با چه سؤالی بررسی می‌شود؟
- ۸۲- سؤال «چطور؟» پیرامون چه موضوعی طرح می‌شود؟
- ۸۳- به چه علت جغرافی‌دانان به تحقیق و پژوهش می‌پردازند؟
- ۸۴- مراحل تحقیق و پژوهش در جغرافیا را به ترتیب بنویسید.
- ۸۵- سه ویژگی مهم در مرحله طرح سؤال و بیان مسئله بنویسید.
- ۸۶- جغرافی‌دانان برای پاسخگویی به سؤالات خود نیاز به اطلاعات مختلفی دارند. این اطلاعات از چه منابع و روش‌هایی به دست می‌آید؟
- ۸۷- کدام روش در تمامی پژوهش‌های علمی استفاده می‌شود؟

اصطلاحات و تعاریف

اصطلاحات و مفاهیم زیر را تعریف کنید.

۸۸- فرضیه:

۸۹- روش کتابخانه‌ای:

۹۰- روش میدانی:

۹۱- پردازش:

پاسخ کامل

به سؤالات زیر پاسخ کامل بدهید.

- ۹۲- سؤالات کلیدی جغرافیا را با محوریت پدیده گرد و غبار (ریزگردها) طرح کنید.
- ۹۳- چرا جغرافی‌دانان نیاز به استفاده از روش‌های علمی دارند؟
- ۹۴- علت طرح سؤال و بیان مسئله به صورت واضح و روشن چیست؟
- ۹۵- برای طرح سؤال و بیان مسئله به چه نکاتی باید توجه کرد؟
- ۹۶- چرا پژوهشگر باید پژوهش‌های دیگران را مورد بررسی قرار دهد؟
- ۹۷- دلایل اهمیت تدوین فرضیه را بررسی کنید.
- ۹۸- پژوهشگر با توجه به چه نکاتی مسئله پژوهش خود را ارائه می‌کند و فرضیه‌های او به چه عواملی بستگی دارد؟
- ۹۹- گام پنجم یک پژوهش جغرافیایی را توضیح دهید.
- ۱۰۰- پیامد رد شدن فرضیه یک پژوهشگر را بررسی کنید.

درس

۲

روش مطالعه و پژوهش در جغرافیا

در محیط جغرافیایی ← اجزا و عوامل محیطی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند. به همین دلیل جغرافی‌دانان با به‌کارگیری دید ترکیبی به مطالعه محیط می‌پردازند و به حل مسائل آن اقدام می‌کنند.

سوالات کلیدی در جغرافیا

شش سؤال اساسی در جغرافیا

- ۱ سؤال «کجا؟»، این سؤال با رکن اساسی جغرافیا، یعنی مکان وقوع پدیده‌ها سروکار دارد. «این اتفاق در کجا رخ داده است؟»
- ۲ سؤال «چه چیز؟»، بر ماهیت پدیده یا مسئله دلالت دارد. «چه چیزی رخ داده است؟»
- ۳ سؤال «چرا؟»، به علت وقوع پدیده می‌پردازد. «چرا این پدیده به وجود آمده است؟»
- ۴ سؤال «چه موقع؟»، به روند زمانی موضوعات می‌پردازد. «چه زمانی این پدیده شدت می‌یابد؟»
- ۵ سؤال «چه کسی؟» یا «چه کسانی؟»، روابط متقابل انسان و محیط را مورد توجه قرار می‌دهد. «چه کسانی یا کدام فعالیت‌ها و برنامه‌های انسانی در این پدیده اثر داشته است و تأثیر آن بر محیط و انسان چیست؟»
- ۶ سؤال «چطور؟»، به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده می‌پردازد. «زمینه‌های به‌وجودآورنده این پدیده چیست؟»

کاربرد سوالات اساسی جغرافیا در رابطه با پدیده‌های گردش‌گزار (ریزگردها)

- ۱ کجا این اتفاق افتاده؟ ← در غرب و جنوب غربی کشور ما
- ۲ چه چیزی رخ داده است؟ ← وجود ریزگردهای بیش از حد مجاز در هوا
- ۳ چرا این پدیده به وجود آمده است؟ ← تداوم خشکسالی در سال‌های اخیر
- ۴ چه موقع این پدیده شدت می‌یابد؟ ← فصل گرم سال
- ۵ چه کسانی یا کدام فعالیت‌ها و برنامه‌های انسانی در این پدیده اثر داشتند؟ ← بی‌توجهی به تثبیت خاک
- ۶ چطور زمینه‌های به‌وجودآورنده این پدیده شکل گرفته است؟ ← قطع درختان، از بین رفتن دریاچه‌ها، باتلاق‌ها، واحه‌ها و ...

فعالیت کتاب‌درسی

سوالات کلیدی جغرافیا در رابطه با خبر «در تاریخ ۲۸ تیرماه سال ۹۴ توفانی در کن و سولقان شکل گرفت. این توفان تاکنون ۲۰ کشته بر جا گذاشته است. بر اثر این بارندگی و سیل، مقداری از کوه‌های سمت امام‌زاده داوود ریزش کرده است.» را پاسخ دهید.

✓ پاسخ: کجا؟ ← کن و سولقان

چه چیز؟ ← ریزش کوه و تلفات انسانی

چرا؟ ← بارندگی و سیل

کی؟ ← تابستان

چه کسانی یا فعالیتهایی باعث این پدیده شده‌اند؟ ← شرایط آب‌وهوایی و فعالیت‌های نامناسب انسان

چطور؟ ← با از بین بردن پوشش گیاهی و مکان‌گزینی نامناسب فعالیت‌های انسانی

مراحل پژوهش در جغرافیا

انسان برای پاسخ‌دادن به حس کنجکاوی و کشف ناشناخته‌های خود از جهان، از روش‌های علمی مختلف استفاده می‌کند.

- مراحل پژوهش در جغرافیا
- ۱) طرح سؤال و بیان مسئله
  - ۲) تدوین فرضیه
  - ۳) جمع‌آوری اطلاعات
  - ۴) پردازش اطلاعات
  - ۵) نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

گام اول: طرح سؤال و بیان مسئله

در این مرحله پژوهشگر باید سه فعالیت انجام دهد:

الف) مسئله خود را به صورت ۱) واضح و روشن بیان کند. ۲) بهتر است صورت مسئله را به شکل سؤالی بنویسد و ۳) از به کار بردن عبارات خبری و یا جملات کلی و نامعلوم جلوگیری شود.

ب) در این مرحله، پژوهشگر از خود می‌پرسد انجام این پژوهش چه اهمیتی دارد؟

پ) در این مرحله پژوهشگر باید پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار دهد؛ به عبارت دیگر، مطالعه سابقه، پیشینه مسئله و نتایج پژوهش دیگران، مورد نیاز پژوهشگر است. این اقدام دو پیامد مثبت دارد:

- ۱) نسبت به موضوع اطلاعات بیشتری پیدا می‌کند.
- ۲) مهم‌تر از همه، پی می‌برد سؤالی که برایش پیش آمده قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر.

مثالی برای طرح سؤال: «عوامل مؤثر در افزایش جمعیت شهر کرج در دهه اخیر چیست؟»

گام دوم: تدوین فرضیه

فرضیه، پاسخ پیشنهادی و حدس اندیشمندان محقق به سؤال تحقیق است. یکی از مراحل حساس پژوهش است.

- دلایل حساسیت تدوین فرضیه
- فرضیه نقش راهنما را دارد و به فعالیت‌های پژوهشگر جهت می‌دهد.
  - فرضیه پاسخ احتمالی است.

پژوهشگر با توجه به مسئله خود، پیشنهادها و خبرهای اولیه را در چهارچوب مسئله پژوهش خود ارائه می‌کند.

فرضیه‌های پژوهشگر به میزان ۱) دانش، ۲) تجربیات و ۳) سوابق پژوهشی در دسترس او بستگی دارد.

مثال تدوین فرضیه یا فرضیه‌ها در رابطه با شهر کرج

- به نظر می‌رسد وجود زمینه‌های مناسب اشتغال، عامل افزایش جمعیت شهر کرج است.
- به نظر می‌رسد وجود خدمات آموزشی، درمانی و تفریحی، عامل افزایش جمعیت شهر کرج است.

گام سوم: جمع‌آوری اطلاعات

جغرافی دانان برای مطالعه و پاسخگویی به سؤالات خود به اطلاعات نیاز دارند. آن‌ها تلاش می‌کنند اطلاعات لازم را از منابع و روش‌های مختلفی به دست آورند.

الف روش کتابخانه‌ای (روش غیرمستقیم)

- این روش در تمامی پژوهش‌های علمی، مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- در برخی از پژوهش‌ها تمام تلاش پژوهشگر در کتابخانه صورت می‌گیرد و در برخی دیگر، بخشی از پژوهش با استفاده از منابع کتابخانه‌ای مثل ۱) نقشه ۲) عکس ۳) جدول ۴) متن و ... انجام می‌گیرد.

ب روش میدانی (روش مستقیم)

پژوهشگر در این روش برای گردآوری اطلاعات، ناگزیر است به مکان مورد تحقیق برود و با مراجعه به افراد یا محیط و برقراری ارتباط مستقیم با مکان مورد مطالعه، به گردآوری اطلاعات می‌پردازد.

در این روش پژوهشگر ابزار سنجش و اطلاعاتی خود را به مکان مورد نظر می‌برد. از جمله مهم‌ترین ابزارهای میدانی: ۱) مصاحبه ۲) مشاهده ۳) پرسش‌نامه

گام چهارم: پردازش اطلاعات

پردازش یعنی ۱) حذف اطلاعات غیرضروری، ۲) حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش و ۳) تجزیه و تحلیل اطلاعات مورد نظر.

پردازش پس از جمع‌آوری، استخراج و طبقه‌بندی اطلاعات انجام می‌شود.

مثال پردازش اطلاعات در رابطه با شهر کرج

درصد تغییرات جمعیت و درصد شاغلان در یک دهه در شهر کرج با استفاده از روش‌های آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

گام پنجم: نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در مرحله آخر، پژوهشگر با نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات، پاسخ مسئله پژوهش را می‌یابد. او ضمن ارائه دلایل علمی و منطقی، به تأیید یا رد فرضیه یا فرضیه‌های خود می‌پردازد.

نکته در صورتی که فرضیه یا فرضیه‌های یک پژوهشگر رد شود، پژوهشگر نباید دلسرد شود و پژوهش خود را بیهوده پندارد، زیرا این پژوهش به کسانی که با این سؤال مواجه شده‌اند پاسخ می‌دهد و از طرح دوباره آن جلوگیری می‌کند.

مثال نتیجه‌گیری در رابطه با شهر کرج

بین تقاضای نیروی کار در شهر کرج و جذب جمعیت در آن، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد.

پیشنهاد با توجه به قابلیت‌های جغرافیایی شهرهای اطراف، صنایع کوچک در آن‌جا ایجاد شود.

پاسخ سؤالات درس ۲

۴۲. درست

۴۳. نادرست؛ سؤال «چه چیز؟»، بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.

۴۴. درست

۴۵. نادرست؛ فرضیه در هر پژوهش نقش راهنما را دارد و به فعالیت‌هایی که قرار است انجام شود جهت می‌دهد.

۴۶. درست

۴۸. درست

۴۹. چه چیز؟

۵۰. چه‌طور؟ - تکوین - تحول

۵۱. طرح سؤال - بیان مسئله

سؤال «چه کسی؟» یا «چه کسانی؟» ← چه کسانی یا کدام فعالیت‌ها و برنامه‌های انسانی در این پدیده اثر داشته است و تأثیر آن بر محیط و انسان چیست؟ ← بی‌توجهی به تثبیت خاک

سؤال «چه طور؟» ← زمینه‌های به‌وجودآورنده این پدیده چیست؟ ← قطع درختان، از بین رفتن دریاچه‌ها، باتلاق‌ها، رودها و ...

۹۳. حس کنجکاو انسان درباره جهان و مسائل گوناگون آن، سبب تلاش او برای کشف ناشناخته‌ها شده است. امروزه برای پاسخگویی به نیازها و سؤالاتی که برای انسان به وجود می‌آید، روش‌های علمی مختلفی وجود دارد.

۹۴. پژوهشگر برای دستیابی به شناخت و آگاهی از مسئله‌ای که در ذهنش پدید آمده است، ابتدا باید مسئله خود را به صورت واضح و روشن بیان کند.

۹۵. (۱) مسئله باید واضح و روشن باشد. (۲) بهتر است صورت مسئله را به شکلی سؤالی نوشته و از عبارات خبری یا جملات کلی و نامفهوم جلوگیری شود. (۳) دلایل اهمیت پژوهش روشن باشد.

۹۶. مطالعه سابقه، پیشینه مسئله و نتایج پژوهش دیگران، مورد نیاز پژوهشگر است و با این کار نسبت به موضوع، اطلاعات بیشتری پیدا می‌کند و مهم‌تر از همه، پی می‌برد سؤالی که برایش پیش آمده قبلاً پاسخ داده شده است یا خیر.

۹۷. فرضیه‌سازی یکی از مراحل حساس پژوهش است؛ زیرا فرضیه‌ها در هر پژوهش، نقش راهنما را دارند و به فعالیت‌هایی که قرار است انجام شود جهت می‌دهند. فرضیه، پاسخ پیشنهادی و حدس اندیشمندانه محقق به سؤال تحقیق است.

۹۸. او با توجه به مسئله خود، پیشنهادهای و خبرهای اولیه را در چهارچوب مسئله پژوهش خود ارائه می‌کند. فرضیه‌های پژوهشگر به میزان دانش، تجربیات و سوابق پژوهشی در دسترس او بستگی دارد.

۹۹. در مرحله آخر، پژوهشگر با نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات، پاسخ مسئله پژوهش را می‌یابد. او ضمن ارائه دلایل علمی و منطقی به تأیید یا رد فرضیه یا فرضیه‌های خود می‌پردازد.

۱۰۰. در صورتی که فرضیه یا فرضیه‌های یک پژوهشگر رد شود، پژوهشگر نباید دلسرد شود و پژوهش خود را بهیچ‌وجه پندارد؛ زیرا این پژوهش به کسانی که با این سؤال مواجه شده‌اند پاسخ می‌دهد و از طرح دوباره آن جلوگیری می‌کند.

۵۲. فرضیه
۵۳. دانش - سوابق پژوهشی
۵۴. میدان
۵۵. پردازش
۵۶. کجا
۵۷. چه چیز
۵۸. علمی
۵۹. تدوین فرضیه
۶۰. مطالعه سابقه
۶۱. فرضیه
۶۲. پرسش‌نامه
۶۳. پردازش
۶۴. گزینه «۴»
۶۵. گزینه «۲»
۶۶. گزینه «۱»
۶۷. گزینه «۱»
۶۸. گزینه «۳»
۶۹. گزینه «۲»
۷۰. گزینه «۲»
۷۱. «ت» (چه کسی / چه کسانی)
۷۲. «الف» (واضح و روشن)
۷۳. «ت» (فرضیه)
۷۴. «ج» (میدانی)
۷۵. «چ» (نقشه)
۷۶. در محیط جغرافیایی، اجزا و عوامل محیطی در ارتباط با یکدیگر عمل می‌کنند؛ به همین دلیل جغرافی‌دانان با به‌کارگیری دید ترکیبی به مطالعه محیط می‌پردازند و نسبت به حل مسائل آن اقدام می‌کنند.

۷۷. (۱) کجا؟ (۲) چه چیز؟ (۳) چرا؟ (۴) چه موقع؟ (۵) چه کسی یا چه کسانی؟ (۶) چه طور؟

۷۸. این سؤال بر ماهیت هر پدیده یا مسئله دلالت دارد.

۷۹. به علت وقوع پدیده می‌پردازد.

۸۰. این سؤال به روند زمانی موضوعات می‌پردازد.

۸۱. سؤال چه کسی یا چه کسانی

۸۲. این سؤال به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده می‌پردازد.

۸۳. علم جغرافیا همانند سایر علوم برای رسیدن به پاسخ مسائلی که با آن روبه‌رو است به تحقیق و پژوهش می‌پردازد.

۸۴. (۱) طرح سؤال و بیان مسئله (۲) تدوین فرضیه (۳) جمع‌آوری اطلاعات (۴) پردازش اطلاعات (۵) نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

۸۵. (۱) صورت سؤال باید واضح و روشن بیان شود. (۲) صورت مسئله باید به شکل سؤالی طرح شود. (۳) از به کار بردن عبارات خبری یا جملات کلی و نامفهوم جلوگیری شود.

۸۶. الف) روش کتابخانه‌ای (غیرمستقیم) ب) روش میدانی (مستقیم)

۸۷. روش کتابخانه‌ای

۸۸. فرضیه پاسخ پیشنهادی و حدس اندیشمندانه محقق به سؤال تحقیق است.

۸۹. این روش در تمامی پژوهش‌های علمی، مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۹۰. پژوهشگر در این روش برای گردآوری اطلاعات، ناگزیر است به مکان مورد تحقیق برود.

۹۱. حذف اطلاعات غیرضروری و حفظ اطلاعات مرتبط با پژوهش و تجزیه و تحلیل اطلاعات است.

۹۲. سؤال «کجا؟» ← این اتفاق در کجا رخ داده است؟ ← غرب و جنوب غربی

سؤال «چه چیز؟» ← چه چیزی رخ داده است؟ ← وجود ریزگردهای بیش از حد مجاز در هوا

سؤال «چرا؟» ← چرا این پدیده به وجود آمده است؟ ← تداوم خشکسالی در سال‌های اخیر

سؤال «چه موقع؟» ← چه زمانی این پدیده شدت می‌یابد؟ ← فصل گرم سال

ردیف	امتحان شماره ۱	پایه دهم دوره دوم متوسطه	رشته: تمام رشته‌ها	تاریخ امتحان: دی ماه	نمره
۱	درست یا نادرست بودن جملات زیر را با علامت (ص) یا (غ) مشخص کنید. الف) اراتوستن جغرافیا را علم مطالعه زمین به عنوان جایگاه انسان تعریف می‌کند. ب) پردازش اطلاعات در مرحله سوم یک پژوهش جغرافیایی است. پ) موقعیت جغرافیایی هر کشور از دو نظر قابل مطالعه است؛ موقعیت ریاضی و موقعیت نسبی. ت) آب‌وهوا به مجموعه عناصر جزئی غالب در یک منطقه در کوتاه‌مدت گفته می‌شود.				۱
۲	در جاهای خالی، عبارت مناسب را بنویسید. الف) جغرافیای ..... به چگونگی معیشت گروه‌های انسانی در مکان‌های مختلف در رابطه با محیط زندگی‌شان می‌پردازد. ب) گستردگی کشور ما در ..... به تنوع آب‌وهوا در کشور منجر شده است. پ) در کشور ما تعداد سکونتگاه‌ها در مناطق ..... بیشتر و جمعیت در آن‌ها متراکم‌تر است. ت) عرض جغرافیایی، ..... و دوری و نزدیکی به دریاها، مهم‌ترین عوامل ناشی از موقعیت جغرافیایی است که بر آب‌وهوای کشور اثر دارد.				۱
۳	در جملات زیر عبارت صحیح را از داخل کمانک انتخاب کنید. الف) سنجش از دور و GIS از شاخه‌های فنون جغرافیایی است که با علم (ریاضی - علوم فضایی) ارتباط بیشتری دارد. ب) خلیج فارس بزرگ‌ترین منبع انرژی جهان است، زیرا حدود (۶۶ درصد - ۵۹ درصد) ذخایر نفت جهان را دارد. پ) ناهمواری‌های ایران بیشتر طی دوران اول تا (سوم - چهارم) زمین‌شناسی پدید آمده است. ت) مهم‌ترین کمربندهای خشک و بیابانی کره زمین در اثر عامل (کم‌فشار جنب حاره‌ای - پرفشار جنب حاره‌ای) به وجود آمده است.				۱
۴	گزینه مناسب را انتخاب کنید. الف) در علم جغرافیا، کدام سؤال به بررسی سیر تکوین و تحول پدیده‌ها می‌پردازد؟ (۱) چه چیزی؟ (۲) کجا؟ (۳) چرا؟ (۴) چه طور؟ ب) کدام گزینه در رابطه با موقعیت ایران در منطقه خلیج فارس درست است؟ (۱) کشور ما از نظر وسعت دومین کشور منطقه و از نظر جمعیت سومین است. (۲) عرض جغرافیایی کشور ما بین ۲۵ تا ۴۰ درجه شمالی است. (۳) کشور ما از نظر وسعت سومین کشور منطقه و از نظر جمعیت دومین است. (۴) طول جغرافیایی کشور ما بین ۲۴ تا ۶۳ درجه غربی است. پ) با توجه به فاصله از منابع رطوبتی و دریاها، کدام گزینه نادرست است؟ (۱) نزدیکی به دریاها و دوری از آن در آب‌وهوای کشور ما دو اثر متفاوت دارد. (۲) نزدیکی به دریاها در بارش مناطق جنوبی کشور و سواحل خلیج فارس و دریای عمان تأثیر چندانی ندارد. (۳) وجود منابع رطوبتی و نزدیکی سواحل جنوب به دریای عمان و خلیج فارس باعث شرجی شدن هوای این مناطق شده است. (۴) در نواحی داخلی کشور به دلیل دوربودن از دریاها و کمبود رطوبت، اختلاف دما بسیار کم ولی در سواحل زیاد است. ت) کدام گزینه در رابطه با توده هوای سودانی درست است؟ (۱) این توده رطوبت خود را از دریای مدیترانه و اقیانوس اطلس می‌گیرد. (۲) این توده در دوره سرد سال رطوبت دریای سرخ را به کشور ما می‌آورد و باعث بارندگی می‌شود. (۳) در دوره سرد وارد کشور ما شده و باعث سردی و خشکی هوا در ماه‌های سرد و موجب بارش در شمال کشور می‌شود. (۴) این توده هوایی در برخی سال‌ها در دوره گرم از اقیانوس هند به کشور ما نفوذ می‌کند و موجب باران‌های سیلابی می‌شود.				۱
۵	با استفاده از کلمات داده‌شده، به سؤالات پاسخ دهید. (چند کلمه اضافی است). ارمنستان - منجیل - بیابان - عراق - پرسش‌نامه - کویر - تکاب - نقشه الف) از منابع جمع‌آوری داده‌ها به روش کتابخانه‌ای است. ب) کوتاه‌ترین مرز کشور ما با این کشور است. پ) کوه‌های البرز از این تنگه شروع می‌شود. ت) از عوامل اصلی شکل‌گیری این پدیده، تبخیر شدید است.				۱

ردیف	امتحان شماره ۶	پایه دهم دوره دوم متوسطه	رشته: تمام رشته‌ها	تاریخ امتحان: خردادماه	نمره
۱	درست یا نادرست بودن جملات زیر را با علامت (ص) یا (غ) مشخص کنید. الف) جغرافیای اقتصادی به چگونگی معیشت گروه‌های انسانی در مکان‌های مختلف در رابطه با محیط زندگی‌شان می‌پردازد. ب) ایران در عرض جغرافیایی ۲۵ تا ۴۰ درجه در شمال منطقه معتدله نیم‌کره شمالی قرار دارد. پ) سه‌چهارم کره زمین را آب در بر گرفته است. ت) در عصر هخامنشیان، داریوش کشور را به سی شهری که همان شهر می‌باشد، تقسیم کرد.				۱
۲	در جاهای خالی، عبارت مناسب را بنویسید. الف) سؤال .....، بر ماهیت پدیده یا مسئله، دلالت دارد. ب) گوناگونی آب‌وهوایی، سبب تنوع در چشم‌اندازهای طبیعی و فرهنگی ایران شده است که در کم‌تر کشوری از جهان دیده می‌شود، به گونه‌ای که ایران ما به کشور ..... معروف است. پ) در کوهستان‌های نزدیک به مناطق گرم و خشک، که گاهی بارش‌های کوتاه و اتفاقی رخ می‌دهد، کانون آبگیر ..... شکل می‌گیرد. ت) عشایر، زندگی اجتماعی ..... دارند و از ایل و طایفه تشکیل شده‌اند.				۱
۳	در جملات زیر عبارت صحیح را از داخل کمانک انتخاب کنید. الف) (پدیده - بحران) به یک واقعیت یا رویداد جغرافیایی که محسوس و مشهود شده باشد گفته می‌شود. ب) اصطلاح (آب‌وهوا - هوا) به حالت آبی و زودگذر جو گفته می‌شود. پ) برای اندازه‌گیری رشد (مطلق - طبیعی) جمعیت، میزان مولید و مرگ‌ومیر را در یک سال مشخص از هم کم و بر تعداد کل جمعیت تقسیم و سپس آن را به درصد بیان می‌کنیم. ت) در روستاهای (پراکنده - متمرکز)، خانه‌ها با فاصله از هم قرار دارد.				۱
۴	گزینه مناسب را انتخاب کنید. الف) کدام گزینه در رابطه با گام اول یک پژوهش جغرافیایی نادرست است؟ ۱) پژوهشگر ابتدا باید مسئله خود را به صورت واضح و روشن بیان کند. ۲) صورت مسئله را باید به شکل خبری نوشت و از عبارات سؤالی یا جملات کلی و نامعلوم صرف نظر کرد. ۳) در این مرحله پژوهشگر باید پژوهش دیگران را مورد بررسی قرار دهد. به عبارت دیگر، سابقه و پیشینه مسئله را بررسی کند. ۴) در این مرحله پژوهشگر از خود می‌پرسد که انجام این پژوهش چه اهمیتی دارد و به مطالعه سابقه و پیشینه تحقیق می‌پردازد. ب) در کدام گزینه به مهم‌ترین عوامل ناشی از موقعیت جغرافیایی اشاره شده است؟ ۱) عرض جغرافیایی، پرفشار جنب حاره‌ای و ارتفاع ۲) پرفشار جنب حاره‌ای، ارتفاع و توده‌های هوایی ۳) عرض جغرافیایی، پرفشار جنب حاره‌ای و دوری و نزدیکی به دریاها ۴) توده‌های هوایی، دوری و نزدیکی به دریاها و ارتفاع پ) کدام گزینه در رابطه با قانون ۷۰ درست است؟ ۱) زمان دو برابر شدن جمعیت هر کشور را نشان می‌دهد. ۲) این قانون در رابطه با اختلاف رشد طبیعی و رشد مطلق است. ۳) از این قانون برای محاسبه رشد طبیعی جمعیت استفاده می‌شود. ۴) از این قانون برای محاسبه رشد مطلق جمعیت استفاده می‌شود.				۱